

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2018)

11ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Ψηφιακές Μουσικές Δημιουργίες: Μελέτη της ατομικής και συνεργατικής συνεισφοράς μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση

Ελένη Παπαγιαννακοπούλου, Αικατερίνη Μακρή

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαγιαννακοπούλου Ε., & Μακρή Α. (2022). Ψηφιακές Μουσικές Δημιουργίες: Μελέτη της ατομικής και συνεργατικής συνεισφοράς μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση, 1*, 415–422. ανακτήθηκε από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/4330>

Ψηφιακές Μουσικές Δημιουργίες: Μελέτη της ατομικής και συνεργατικής συνεισφοράς μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση

Ελένη Παπαγιαννακοπούλου¹, Αικατερίνη Μακρή²

enp333@gmail.com, kmakrh@ppp.uoa.gr

¹ Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Α΄ Αθήνας
Π.Μ.Σ. «Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου»

² Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Τομέας Παιδαγωγικής

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη περίπτωσης, τέσσερα παιδιά της Ε΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου αυτοσχεδίασαν ελεύθερα με χρήση προηχογραφημένων ήχων αξιοποιώντας το λογισμικό *Audacity* και συνέθεσαν μουσική ατομικά και συνεργατικά με θεματικό πυρήνα την ψυχική νόσο. Έτσι, ανέπτυξαν τη δημιουργικότητά τους στοχεύοντας, παράλληλα, στην άρση προκαταλήψεων και αρνητικών στερεότυπων που συνοδεύουν τον ψυχικά ασθενή. Τα ερευνητικά ερωτήματα εστίασαν τόσο στη διαδικασία σύνθεσης όσο και στα παραγόμενα των παιδιών. Τα ερήματα ως προς τη διαδικασία περιλαμβάνουν τις στρατηγικές συνεργατικής σύνθεσης, τους ρόλους των μελών της ομάδας, τη διαχείριση της διαφωνίας, την ύπαρξη ανταγωνισμού και τη συνύφανση ιστοριών που συνοδεύουν τις συνεργατικές συνθέσεις. Τα ευρήματα ως προς τα παραγόμενα περιλαμβάνουν αποτίμηση της διάρκειας κάθε έργου, του συνόλου των εισαχθέντων και των βασικών ήχων κάθε σύνθεσης, τη χρήση των λειτουργικών χαρακτηριστικών επεξεργασίας τους καθώς και τη δημιουργία ή μη ιστορίας κατά τη διάρκεια ή μετά το τέλος της σύνθεσης.

Λέξεις κλειδιά: Αυτοσχεδιασμός, σύνθεση, συνεργασία, *Audacity*, επεξεργασία ήχου

Εισαγωγή

Οι δραστηριότητες μουσικής δημιουργικότητας μπορούν να αποτελέσουν μια μορφή ψυχικής απελευθέρωσης των παιδιών, ένα μέσο προσωπικής έκφρασης, καλλιεργούν τη φαντασία, προάγουν τη διάθεση για πειραματισμό και ενέχουν μια πτυχή παιγνιώδους διαδικασίας. Η σημασία της ανάπτυξης των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων είναι καιρία για το μέλλον μιας κοινωνίας. Με αυτό το σκεπτικό, στην παρούσα έρευνα υλοποιήθηκαν δραστηριότητες συνεργατικής μουσικής σύνθεσης. Παράλληλα, η μουσική αποτέλεσε μέσο ευαισθητοποίησης των ανθρώπων σε θέματα ψυχικής υγείας. Σε όλο τον κόσμο γίνεται προσπάθεια να αλλάξει η στάση των ανθρώπων απέναντι στην ψυχική νόσο. Η αποξένωση των ψυχικά ασθενών από τον κοινωνικό ιστό τροφοδοτεί τα εγκαθιδρυμένα αρνητικά στερεότυπα. Στο βαθμό που είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, δεν υπάρχουν συντονισμένες δράσεις ευαισθητοποίησης σε θέματα ψυχικής υγείας στα σχολεία της χώρας μας με αποτέλεσμα να μην καλλιεργείται η ενσυναίσθηση απέναντι στα άτομα που νοσούν ψυχικά. Ας μην ξεχνάμε ότι η καταπολέμηση του στίγματος που συχνά συνοδεύει τον ψυχικά ασθενή συνιστά δείγμα ανθρωπισμού.

Αφειρητά της παρούσας έρευνας αποτέλεσε το ενδιαφέρον μας για τη δυναμική και την παιδαγωγική αξιοποίηση των Ψηφιακών Τεχνολογιών στο πεδίο της Μουσικής Εκπαίδευσης. Διατηρώντας την πεποίθηση ότι οφείλουμε να παρέχουμε ευκαιρίες ανάδειξης της μουσικής δημιουργικότητας των παιδιών παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε στην

καθημερινή διδακτική πράξη, σχεδιάσαμε και υλοποιήσαμε μία μελέτη περίπτωσης με δυο αγόρια και δυο κορίτσια της Ε' Τάξης του 144^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αθηνών προσδοκώντας να αποτελέσει μια χρήσιμη αφετηρία προς όφελος του συνόλου των παιδιών της τάξης.

Θεωρητικό πλαίσιο

Με την είσοδο στον 21^ο αιώνα, η ανάγκη για δημιουργικότητα επισημαίνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Κύριες μορφές μουσικής δημιουργικότητας είναι ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση· δύο ισότιμες, απαραίτητες και αλληλεπιδρώμενες συνιστώσες της (Burnard, 2000). Ο αυτοσχεδιασμός είναι η δημιουργία ενός μουσικού έργου κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής του (Nettl et al., 2001). Η σύνθεση είναι η διαδικασία δημιουργίας μουσικής και το παραγόμενο αυτής (Blum, 2001). Στη σύνθεση υπάρχουν δυνατότητες πειραματισμού, επιλογής, απόρριψης, βελτίωσης μέχρι την κατάληξη στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Ο αυτοσχεδιασμός, τόσο ως πειραματισμός όσο και ως εργαλείο βιωματικής κατανόησης των δομικών στοιχείων της μουσικής, έχει σημαντική παιδαγωγική αξία (Whitcomb, 2013). Στα πρώτα στάδια της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης τα παιδιά εξερευνούν, πειραματίζονται και ανακαλύπτουν τις δυνατότητες που παρέχει ο ήχος, καλλιεργώντας παράλληλα την κριτική σκέψη τους μέσα από τις διάφορες επιλογές που πρέπει να κάνουν για το συνδυασμό των στοιχείων της μουσικής έτσι ώστε να αποδώσουν και να μεταδώσουν με τον καλύτερο τρόπο μουσικές ιδέες, εικόνες και συναισθήματα (Gruenhagen & Whitcomb, 2014).

Η παιδαγωγική αξιοποίηση των Ψηφιακών Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση είναι κεντρικός στόχος της πλειονότητας των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων παγκοσμίως. Τα σύγχρονα μουσικά λογισμικά διευκολύνουν την ολοκλήρωση μιας μουσικής παραγωγής ακόμα και από τους μικρούς «ψηφιακά ιθαγενείς» μαθητές μας (Palfrey & Gasser, 2008). Το *Audacity* (<http://www.audacityteam.org/>) είναι ένα ελεύθερο μουσικό λογισμικό ανοικτού κώδικα ηχογράφησης, επεξεργασίας και αναπαραγωγής πολυκάναλου ηχητικού σήματος, κατάλληλο για δημιουργικούς πειραματισμούς. Η φύση του νοήματος που δομείται δεν οφείλεται αποκλειστικά στο μαθητή αλλά και στη διάδρασή του με το περιβάλλον, στη φύση της ανατροφοδότησης που λαμβάνει, στα εμπόδια ή στους περιορισμούς που συναντά κατά τη διάδραση (Blikstein & Cavallo, 2002). Στην παρούσα έρευνα, το λογισμικό *Audacity* αξιοποιήθηκε για τον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό και τη δημιουργία μουσικών συνθέσεων με χρήση και επεξεργασία προηχογραφημένων ήχων σε ατομικό και συνεργατικό επίπεδο. Αξιζεί να σημειώσουμε ότι, όπως αναφέρεται στο λήμμα “Collaborative compositions” (Boyd, 2001) του *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, συνεργατικά έργα στα οποία η ατομικότητα κάθε συνθέτη παραμερίζεται με στόχο την ανάδειξη της ομαδικής ταυτότητας συναντώνται σπάνια. Στα περισσότερα συνεργατικά έργα μουσικής δημιουργίας που αναφέρονται, κάθε συνθέτης είχε το δικό του ξεχωριστό τμήμα κειμένου προς μελοποίηση.

Η δημιουργικότητα και η συνεργατική μάθηση είναι αλληλένδετες έννοιες μιας και αναφέρονται σε κοινές διαδικασίες οικοδόμησης της γνώσης. Από την οπτική του εποικοδομισμού, καινοτόμες ή εναλλακτικές ιδέες μπορούν να αναδειχθούν μέσω της ένταξης ενός συνδυασμού ατομικών και συνεργατικών δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο (Daskolia, Kynigos & Makri, 2015). Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά εμφανίζουν πιο πρόθυμα να εκφραστούν δημιουργικά όταν μια δραστηριότητα πραγματοποιείται ομαδικά παρά ατομικά. Οι διαφορετικοί ρόλοι που υιοθετούνται από τα παιδιά κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους και η ανάγκη τήρησης μιας στρατηγικής για την εκπλήρωση ενός κοινού στόχου ενδυναμώνουν τις σχέσεις τους. Ερευνητικές εργασίες

(Koutsoupidou & Hargreaves, 2009 · Cangro, 2016 · Gruenhagen, 2017) δίνουν έμφαση στην αλληλεπίδραση και στην ανατροφοδότηση των μελών μιας ομάδας κατά τη διάρκεια ομαδικών αυτοσχεδιασμών και μουσικών συνθέσεων. Ο διάλογος στο πλαίσιο της ομάδας μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά προς διαφορετική κατεύθυνση από αυτή που θα ακολουθούσαν εάν εργάζονταν ατομικά. Οι εμπειρίες που αποκτώνται από την ανταλλαγή έκφρασης μουσικών ιδεών μπορούν να προωθήσουν την εξερεύνηση υψηλότερων επιπέδων μουσικής πολυπλοκότητας από κάθε μέλος της ομάδας (Κανελλόπουλος, 2013). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κεντρικής σημασίας. Πρέπει να ενθαρρύνει τη δημιουργική δουλειά των μαθητών χωρίς να χειραγωγεί τη διαδικασία και να κατευθύνει τη φαντασία τους (Χρυσοστόμου, 2005 · Lapidaki, 2007).

Στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης, τέσσερα παιδιά της Ε' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου συνέθεσαν μουσική με θεματικό πυρήνα την ψυχική νόσο στοχεύοντας στην ενημέρωση του κοινού για θέματα ψυχικής υγείας, στην άρση αρνητικών στερεότυπων (Hipes, Lucas, Phelan & White, 2016) που συνοδεύουν τον ψυχικά ασθενή και, κατά συνέπεια, στη μείωση της απόστασης που διανύει ο ασθενής από την επικίνδυνη άρνηση της νόσου έως τη θεραπευτική αποδοχή της (Corrigan & Rao, 2012). Η εκπαίδευση κατά του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να ξεκινάει από τις μικρές διαμορφώσιμες ηλικίες έτσι ώστε τα παιδιά όχι μόνο να αναγνωρίζουν και να σέβονται τη διαφορετικότητα (Χατζηχρήστου, 2015) αλλά και να αγωνίζονται για μια κοινωνία που θα αποδέχεται τον ψυχικά ασθενή ως ισότιμο μέλος της.

Οι τίτλοι των ατομικών και συνεργατικών συνθέσεων που δημιούργησαν τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα με τη βοήθεια προηχογραφημένων ήχων και του λογισμικού *Audacity* είναι οι ακόλουθοι: «Άγχος», «Κατάθλιψη» και «Αντι-Στίγμα». Στις δύο πρώτες συνθέσεις προσπάθησαν να αποδώσουν ηχητικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τις έννοιες «Άγχος» και «Κατάθλιψη». Η σύνθεση «Αντι-Στίγμα» επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία της ενσυναισθητικής αγάπης προς τον ψυχικά ασθενή η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως ένα παράλληλο θεραπευτικό σχήμα (Assagioli, 1973 · Firman & Gila, 2010). Η ολιστική προσέγγιση του μουσικού φαινομένου μέσα από το τρίπτυχο δραστηριοτήτων ενεργητικής ακρόασης, εκτέλεσης και δημιουργίας μουσικής, σε συνδυασμό με την καλλιέργεια στάσεων και αξιών, μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας διά βίου σχέσης του παιδιού με την τέχνη της μουσικής (Ζεπάτου και Χρυσοστόμου 2014).

Μεθοδολογία, σχεδιασμός της έρευνας και πλαίσιο ανάλυσης

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μελέτη περίπτωσης και εμπίπτει στο θεωρητικό πλαίσιο της ποιοτικής μεθοδολογίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούν τόσο στη διαδικασία της συνεργασίας των παιδιών όσο και στα τελικά παραγόμενα:

- Ποια ήταν η στρατηγική που ακολουθήθηκε κατά τη διαδικασία συνεργατικής σύνθεσης;
- Ποιος ήταν ο ρόλος κάθε μέλους της ομάδας;
- Πώς αξιοποιήθηκε το λογισμικό *Audacity* κατά τη δημιουργία των ατομικών και των συνεργατικών συνθέσεων;
- Ποιες ήταν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ των ατομικών και των αντίστοιχων συνεργατικών συνθέσεων;

Χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικά μέσα συλλογής δεδομένων προκειμένου να επιτευχθεί η τριγωνοποίηση: η συμμετοχική παρατήρηση, η καταγραφή ήχου κατά τη διάρκεια όλων των συναντήσεων της ερευνητικής παρέμβασης, τα παραγόμενα αρχεία με τις ψηφιακές μουσικές δημιουργίες των παιδιών και η εστιασμένη ομαδική συζήτηση.

Πίνακας 1: Συνοπτικός Πίνακας Σχεδιασμού Έρευνας

1 ^η Συνάντηση 90'	Διεξοδική ενημέρωση παιδιών για το σκοπό της έρευνας. Προβολή <i>video</i> (3'24''): <i>Ανταγωνιστικό Κουαρτέτο</i> των Salut Salon - Συζήτηση. <i>Padlet</i> : Αρχική αξιολόγηση σε σχέση με την ενημέρωση των παιδιών για την ψυχική ασθένεια.
2 ^η Συνάντηση 90'	Ηχογράφηση και αποθήκευση έργου με σύντομη περιγραφή εαυτού ως αρχείο <i>Audacity</i> και ως αρχείο ήχου <i>mp3</i> . Πειραματισμός με εφέ και παρατήρηση μεταβολών κυματομορφής. Συνεργασία παιδιών για εξαγωγή αρχείου <i>mp3</i> με τις περιγραφές τους.
3 ^η Συνάντηση 90'	Συνεργατική δημιουργία ηχητικού κολάζ με 10 ήχους. Διδασκαλία τραγουδιού «Το λουλούδι που φοβόταν τα λάθη του» των Λουκά Μπέλλου και Γιώργου Σακελλαρίδη.
4 ^η Συνάντηση 90'	Συζήτηση με θέμα το «Άγχος». Συνεργατική σύνθεση «Άγχος» (50', 28 ήχοι).
5 ^η Συνάντηση 90'	Ατομική σύνθεση «Άγχος» (40', 28 ήχοι). Περιήγηση στον επίσημο ιστότοπο της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη».
6 ^η Συνάντηση 90'	Επίσκεψη - Ξενάγηση στη Μουσική Βιβλιοθήκη και συζήτηση με την Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Δράσεων Gabriella Spanò.
7 ^η Συνάντηση 90'	Προβολή <i>video</i> (4'18'') <i>Είχα έναν μαύρο σκύλο, τον έλεγα κατάθλιψη</i> του Matthew Johnstone - Συζήτηση. Συνεργατική σύνθεση «Κατάθλιψη» (50', 28 ήχοι).
8 ^η Συνάντηση 90'	Δημιουργία ατομικής σύνθεσης «Κατάθλιψη» (40', 28 ήχοι). Μουσική ακρόαση και συζήτηση: «Η Ορθογραφία της Αγάπης» των Δρ. Μιχάλη Ανδρονίκου, Νίκου Αϊβαλή και Σίσου Κασσάνδρα.
9 ^η Συνάντηση 90'	Συνεργατικές και ατομικές συνθέσεις «Αντι-Στίγμα» (70', 18 ήχοι). <i>Padlet</i> : Τελική αξιολόγηση σε σχέση με την ενημέρωση των παιδιών για την ψυχική ασθένεια.
10 ^η Συνάντηση 90'	Εστιασμένη ομαδική συζήτηση με τη συμβολή της Δρ. Αικατερίνης Μακρή. Αποτίμηση ερευνητικής παρέμβασης.

Το πλαίσιο ανάλυσης δεδομένων ακολούθησε το δυϊκό σχήμα: διαδικασία - προϊόν. Ως μονάδες ανάλυσης ορίστηκαν το κρίσιμο επεισόδιο συνεργασίας το οποίο αποτυπώνει σημαντικές πτυχές της συνεργασίας των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα και τα ατομικά/συνεργατικά παραγόμενα αντιστοίχως. Αναλύθηκαν 12 ατομικές και 3 συνεργατικές συνθέσεις. Η διάρκεια κάθε έργου, ο αριθμός δεδομένων ήχων που χρησιμοποιήθηκαν, οι βασικοί ήχοι της σύνθεσης, η επεξεργασία τους (διάρκεια, διαφορετικό σημείο έναρξης και λήξης), η χρήση του Πίνακα Μείκτη (ένταση), η χρήση των διαθέσιμων εφέ του *Audacity* (π.χ. αλλαγή τέμπο, ηχώ, ενίσχυση, εξασθένηση), η χρήση του εργαλείου χρονικής μετατόπισης (καθορισμός συνηχήσεων) και η δημιουργία ιστορίας κατά τη διάρκεια ή μετά το τέλος της σύνθεσης αποτέλεσαν τους άξονες ανάλυσης των ατομικών και συνεργατικών παραγόμενων. Στο παρόν άρθρο, εξετάζονται οι τέσσερις ατομικές και η μία συνεργατική σύνθεση με τίτλο «Άγχος».

Ευρήματα ως προς τη διαδικασία

Όπως αναφέρθηκε από τα ίδια τα παιδιά, πρωταρχικό μέλημα σε κάθε σύνθεσή τους ήταν η απόδοση της εκάστοτε ατμόσφαιρας μέσω των δεδομένων ήχων. Αρχικά, δοκίμασαν να

εισάγουν ταυτόχρονα όλους τους δεδομένους ήχους στο *Audacity* χωρίς να τους ακούσουν πρώτα. Μέσω της διάδρασης με το ψηφιακό εργαλείο διαπίστωσαν ότι ήταν πολύ δύσκολο να τους επεξεργαστούν με αυτόν τον τρόπο και έτσι, μετά από πρόταση του *Μαθητή 1*, συμφώνησαν να εισάγουν 5-5 τους δεδομένους ήχους έτσι ώστε να είναι πιο εύκολο να τους ακούσουν και να πειραματιστούν με τους συνδυασμούς ηχοχρωμάτων. Μετατόπιζαν σε διαφορετικά σημεία τα ηχητικά αποσπάσματα, δοκίμαζαν να αποκόψουν ή να διαγράψουν κάποια τμήματά τους και αποφάσιζαν εάν θα ταίριαζε να χρησιμοποιήσουν κάποιο εφέ. Τηρήθηκε σειρά στην έκφραση των ιδεών τους. Όταν άκουγαν κάτι που τους φαινόταν παράταιρο σταματούσαν τη ροή της μουσικής και με τη βοήθεια των εντολών «Σιγή» και «Σόλο» που υπάρχουν σε κάθε κανάλι εντόπιζαν τις συνηχήσεις που δεν τους άρεσαν και είτε δοκίμαζαν να μετατοπίσουν κάποιον από τους ήχους είτε τον διέγραφαν.

Ο *Μαθητής 1* χαρακτηρίστηκε από το σύνολο των παιδιών ως ο πιο οργανωτικός, η ήρεμη δύναμη που εμπιστευόνταν καθώς και εκείνος που εντόπισε πρώτος δυνατότητες του λογισμικού *Audacity* πριν αναφερθούν από τη διδάσκουσα. Επιπλέον, εξήγησε στους/στις συμμαθητές/ήτριες του πως πρέπει να δίνουν συγκεκριμένες οδηγίες σε σχέση με την ενέργεια στην οποία θέλουν να προβεί αυτός/ή που χειρίζεται το *mouse*, δηλαδή να προσδιορίζουν ποιο τμήμα του αρχείου θέλουν να επεξεργαστούν αναφέροντας συγκεκριμένα δευτερόλεπτα της χρονογραμμής. Ο *Μαθητής 2* παρουσίασε ιδιαίτερη άνεση στη χρήση του λογισμικού *Audacity* και προσήλωσε στον κοινό στόχο κατά τη διάρκεια της σύνθεσης των συνεργατικών έργων. Ξεχώρισε για την αίσθηση του χιούμορ που τον διέκρινε. Ο αυθορμητισμός και η ευαισθησία ήταν δύο ακόμα πτυχές του χαρακτήρα του. Είχε συνείδηση ότι κάποιες φορές αυτά που έλεγε ή έπραττε αυθόρμητα ενοχλούσαν και έσπευδε να τα διορθώσει. Οι δύο μαθητές είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύνθεση των συνεργατικών έργων και ενδιαφέρονταν για αυτά όσο και για τις ατομικές συνθέσεις τους.

Οι δύο μαθήτριες, αν και κουράζονταν και έχαναν το ενδιαφέρον τους πιο γρήγορα από τα αγόρια κατά τη διάρκεια των συνεργατικών συνθέσεων, ήταν εκείνες που αποτέλεσαν τον εναρκτήριο μοχλό για τη δημιουργία των ιστοριών που συνοδεύουν τις συνεργατικές συνθέσεις. Οι δύο μαθήτριες είναι πολύ καλές φίλες και στο αρχικό στάδιο της εξοικείωσής τους με τις δυνατότητες του λογισμικού πάντα φρόντιζε η μία να επιβεβαιώσει ότι η φίλη της έχει καταλάβει τι πρέπει να κάνει. Τόσο η *Μαθήτρια 1* όσο και η *Μαθήτρια 2*, αν και ξεκίνησαν διστακτικά να ασχολούνται με το λογισμικό, γρήγορα εξοικειώθηκαν με τις δυνατότητές του με αποτέλεσμα να μη χρειαστούν καμιά βοήθεια για τη σύνθεση των ατομικών έργων τους.

Κοινή παραδοχή των τεσσάρων παιδιών ήταν ότι είναι πολύ δύσκολο να συνθέτεις συνεργατικά γιατί συχνά διαφωνείς με τους άλλους ενώ όταν συνθέτεις ατομικά «έχεις την ησυχία σου και δε χρειάζεται να συνεννοηθείς με κανέναν». Στις συνεργατικές συνθέσεις, είχαν συμφωνήσει να διατυπώνουν με τη σειρά τις προτάσεις τους αλλά όταν άκουγαν το αποτέλεσμα άρχιζαν να εκφράζουν διαφωνίες με αποτέλεσμα είτε να βρίσκουν μια μέση λύση είτε να εμπιστευόνται την άποψη του «γεφυροποιού» *Μαθητή 1* ο οποίος έχαιρε κοινής αποδοχής, ήταν ικανός να αμβλύνει αδέξυδες αντιπαραθέσεις και αποτελούσε το συνεκτικό δεσμό μεταξύ των μελών της ομάδας. Υπήρξαν κάποιες στιγμές ανταγωνιστικού κλίματος μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, οι οποίες διακρίνονταν κυρίως για τη χιουμοριστική τους διάσταση. Χαρακτηριστική ήταν η φράση του *Μαθητή 2*: «Γίνεται να χωρίσουμε το εργαστήριο σε αγοριών και κοριτσιών»;

Κατά τη διάρκεια ακρόασης κάθε ήχου που προσέθεταν στις συνθέσεις τους, τα παιδιά έφτιαχναν μια εικόνα στο μυαλό τους η οποία σε επόμενο στάδιο εξελισσόταν σε ιστορία. Στην πρώτη συνεργατική σύνθεση «Άγχος», τα κορίτσια ένιωσαν την ανάγκη να δημιουργήσουν μια ιστορία βάζοντας ήρωες τη στιγμή που άκουσαν βηματισμούς και στη συνέχεια η πλοκή της ιστορίας υφάνθηκε και με τη συμμετοχή των αγοριών: «Ήταν νύχτα,

ακούγονταν σειρήνες, άνθρωποι συζητούσαν. Μια γυναίκα είχε κλέψει κάτι και έτρεχε για να κρυφτεί από την αστυνομία. Ακούγεται μόνο ο ήχος των τζιτζικιών, η γυναίκα είχε κρυφτεί. Ακολουθεί ήχος ο οποίος παραπέμπει σε μεταφυσικό στοιχείο. Παρουσιάζεται ένας άγγελος και λέει στη γυναίκα να γίνει καλός άνθρωπος. Η γυναίκα που έκλεψε ζητά συγγνώμη από την αστυνομία, επιστρέφει ό,τι είχε κλέψει και αποφασίζει να γίνει καλός άνθρωπος».

Ευρήματα ως προς τα παραγόμενα

Στο παρόν άρθρο, εξετάζονται οι τέσσερις ατομικές και η μία συνεργατική σύνθεση με τίτλο «Άγχος». Ακολουθεί συγκριτικός πίνακας ατομικών συνθέσεων και συνεργατικής σύνθεσης.

Πίνακας 2: Συγκριτικός πίνακας ατομικών συνθέσεων και συνεργατικής σύνθεσης

«Άγχος»	Μαθητής 1	Μαθητής 2	Μαθήτρια 1	Μαθήτρια 2	Συνεργατική
Διάρκεια	2'46''	2'22''	1'42''	1'38''	5'9''
Αριθμός Ήχων	21/28	10/28	7/28	13/28	28/28
Βασικοί Ήχοι	Σειρήνα, Κόρνα, Αναπάντητες κλήσεις, Φάντασμα	Σειρήνα, Αποδοκίμασιες , Αγορά, Καμπάνα, Καρδιά, Ρολόι	Αγορά, Σειρήνα, Αναπάντητες κλήσεις, Άνεμος, Ρολόι	Αποδοκίμασιες , Σειρήνα, Αναπάντητες κλήσεις, Εφέ διαστήματος	Σειρήνα, Ρολόι, Καμπάνα, Άνεμος, Βήματα, Φάντασμα
Επεξεργασία	21/21	10/10	7/7	13/13	28/28
Μείκτης	2/21	2/10	1/7	2/13	2/28
Εφέ	1	4	6	0	6
Εργαλείο Χρονικής Μετατόπισης	21/21	10/10	7/7	13/13	28/28
Σ					
Πάυσεις	×	×	×	×	×
Ιστορία	✓	✓	×	×	✓

Η διάρκεια των ατομικών έργων είναι αρκετά πιο σύντομη σε σχέση με τη συνεργατική σύνθεση. Όσον αφορά στην αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, αναφέρουμε το γεγονός ότι κανένα από τα παιδιά δε χρησιμοποίησε όλους τους δεδομένους ήχους στις ατομικές συνθέσεις. Τα κορίτσια, όπως οι ίδιες ανέφεραν στην εστιασμένη ομαδική συζήτηση, δεν άκουσαν όλους τους διαθέσιμους ήχους όταν εργαζόνταν ατομικά. Αξιοσημείωτη είναι και η απουσία παύσεων σε όλες τις ψηφιακές μουσικές δημιουργίες. Τέλος, αν και στη συνεργατική σύνθεση τα κορίτσια αποτέλεσαν τον εναρκτήριο μοχλό για τη δημιουργία μιας ιστορίας σχετικής με τη σύνθεση, στις ατομικές συνθέσεις μόνο τα αγόρια σκέφτηκαν μια σύντομη ιστορία η οποία συνοδεύει τις συνθέσεις τους.

Η ιστορία που δημιούργησε ο Μαθητής 1 κατά τη διάρκεια της σύνθεσής του ξεκινά με ένα αυτοκινητιστικό ατύχημα. Ακούγεται σειρήνα. Κάποιος τηλεφωνεί στον έναν από τους οδηγούς αλλά ο οδηγός είναι τραυματισμένος και δεν είναι σε θέση να απαντήσει. Αυτός που τον κάλεσε στο τηλέφωνο αγχώνεται που δεν του απαντά και φοβάται μήπως έχει πάθει κάτι. Ενδιαφέρον και μεταφυσικό το τέλος της σύνθεσης. Μετά από πολλές κλήσεις, σηκώνει το τηλέφωνο ένα φάντασμα. Η ιστορία που συνοδεύει την ατομική σύνθεση «Άγχος» του Μαθητή

2 δημιουργήθηκε μετά το τέλος της ψηφιακής μουσικής δημιουργίας. Μετά από τον ήχο της σειρήνας και τις φωνές αποδοκιμασίας ακούγονται καμπάνες και κόσμος να συζητά. Κάποιος αυτοκτόνησε και όλοι μιλάνε για αυτό. Στη συνέχεια οι χτύποι του ρολογιού και της καρδιάς αποτυπώνουν το άγχος των συγγενών του.

Συμπεράσματα

Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια συνεργάστηκαν πολύ καλά επιδεικνύοντας υπευθυνότητα, αίσθηση ατομικής ευθύνης, συνέπεια και δέσμευση στον κοινό στόχο. Κάθε παιδί προσπαθούσε να εξελίξει την αρχική ιδέα που εκφραζόταν προσθέτοντας κάποιο στοιχείο σε αυτή ή διαγράφοντας κάποιο άλλο με αποτέλεσμα το τελικό παραγόμενο να αποτελεί συλλογικό έργο. Τα παιδιά συμφώνησαν ότι τους εκφράζουν όλες οι συνεργατικές συνθέσεις διότι κάθε ένα από αυτά συνέβαλε στη δημιουργία τους είτε σε επίπεδο μουσικής σύνθεσης είτε σε επίπεδο πλοκής ιστορίας με αφορμή έναν ήχο. Το γεγονός ότι τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα προέρχονταν από το ίδιο τμήμα και διατηρούσαν φιλικές σχέσεις συνέβαλε στον αποτελεσματικό συντονισμό της συνεργασίας τους καθώς αισθάνονταν πιο οικεία να εκφράσουν και να ανταλλάξουν ιδέες. Επιπλέον, η ανάγκη τήρησης της στρατηγικής σύνθεσης ενδυνάμωσε τις σχέσεις τους.

Η στρατηγική σύνθεσης ήταν ίδια τόσο στις ατομικές όσο και στις συνεργατικές τους συνθέσεις. Όσον αφορά στη διαδικασία συνεργασίας των παιδιών, αναδεικνύεται έλλειψη διαπραγμάτευσης, εποικοδομητικής αντιπαράθεσης και επαρκούς επιχειρηματολογίας κατά τη λήψη ορισμένων αποφάσεων σχετικών με τη σύνθεση. Ωστόσο, οι δραστηριότητες συνεργατικής μουσικής δημιουργικότητας φάνηκε ότι συντελούν στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, βοηθούν στη μείωση του άγχους τους, τονώνουν την αυτοπεποίθησή τους και προάγουν το δημοκρατικό κλίμα. Όσον αφορά στα παραγόμενα, είναι γεγονός ότι αρκετοί από τους ήχους που χρησιμοποιήθηκαν στις συνθέσεις επικαλύπτονταν από άλλους με μεγαλύτερη ένταση με αποτέλεσμα να μην ακούγονται.

Το ελεύθερο λογισμικό ανοικτού κώδικα *Audacity* αξιοποιήθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό κατά τη διαδικασία δημιουργίας των συνθέσεων. Οι δεδομένοι ήχοι που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία των ψηφιακών μουσικών δημιουργιών χαρακτηρίζονται από την ποικιλία και την επαγγελματική ποιότητά τους. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε σύμμαχο των παιδιών στην εξασφάλιση επαγγελματικής ποιότητας ήχου στα παραγόμενά τους και ταυτόχρονα τους προσέφερε την ικανοποίηση της ατομικής και συλλογικής δημιουργίας. Ωστόσο, είναι σαφές ότι η προκαθορισμένη ηχοχρωματική παλέτα που χρησιμοποιήθηκε στις ψηφιακές μουσικές δημιουργίες των παιδιών προκάλεσε φαινόμενα ομογενοποίησης. Η εξοικείωση με τη χρήση του λογισμικού *Audacity* καθώς και οι αξίες του ομαδικού πνεύματος και της αγάπης αναδείχθηκαν ως τα κυριότερα σημεία που αποτυπώθηκαν στη συνείδηση των παιδιών στο τέλος της ερευνητικής παρέμβασης.

Σε μελλοντική έρευνα, θα μπορούσε να αυξηθεί ο αριθμός των συμμετεχόντων παιδιών και να ενταχθούν, παράλληλα, δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού με χρήση κίνησης, φωνής και μουσικών οργάνων. Επίσης, η αξιοποίηση της δυνατότητας ηχογράφησης του *Audacity* και του ελεύθερου μουσικού λογισμικού ανοικτού κώδικα *Musescore* θα διέυρναν την επινοητικότητα των παιδιών με αποτέλεσμα τη χρήση ετερόκλητων ηχογόνων πηγών στις συνθέσεις τους. Τέλος, θα μπορούσε να υλοποιηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα προαγωγής ψυχικής υγείας όπως είναι ο «Αγχόσαυρος» των Αγγελουσοπούλου και Ζαφειροπούλου έτσι ώστε να διερευνηθούν τα συναισθήματα των παιδιών καθώς και οι τρόποι αντίδρασής τους σε προβληματικές καταστάσεις και αρνητικά γεγονότα.

Αναφορές

- Ζεπάτου, Χ. και Χρυσοστόμου, Σ. (2014). Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής του Νέου Σχολείου: Στρατηγικός σχεδιασμός του μαθήματος της μουσικής στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Στο Κ. Κασσιμάτη και Μ. Αργυρίου (Επιμ.), *5ο Διεθνές Συνέδριο «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Τάσεις στην Εκπαίδευση: οι επιρροές τους στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα»*, 26-28 Σεπτεμβρίου 2014 (σσ. 501-512). Τόμος Α'. Αθήνα: Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Κανελλόπουλος, Π. Α. (2013). Μουσικός αυτοσχεδιασμός και μουσική εκπαίδευση: Σχέσεις και (εν)τάσεις. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*, (σσ. 257-284). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση
- Κατζιχρήστου, Χ. (2015). *Πρόληψη και Προαγωγή της Ψυχικής Υγείας στο Σχολείο και στην Οικογένεια*. Αθήνα: Gutenberg
- Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η Μουσική στην Εκπαίδευση. Το Δίλημμα της Διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας
- Assagioli, R. (1973). *The Act of Will*. New York: The Viking Press
- Blikstein, P., & Cavallo, D. (2002). Technology as a Trojan horse in school environments: the emergence of the learning atmosphere (II). In *Proceedings of the interactive computer aided learning international workshop* (pp. 1-22)
- Blum, S. (2001). Composition. *Grove Music Online. Oxford Music Online*. Oxford: Oxford University Press. Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2017 από <http://bit.ly/2lqq60b>
- Boyd, M. (2001). Collaborative compositions. *Grove Music Online. Oxford Music Online*. Oxford: Oxford University Press. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουνίου 2017 από <http://bit.ly/2MPwomE>
- Burnard, P. (2000). Examining experiential differences between improvisation and composition in children's music-making. *British journal of music education*, 17(3), 227-245
- Cangro, R. (2016). Student collaboration and standards-based music learning: A literature review. *Update: Applications of Research in Music Education*, 34(3), 63-68
- Corrigan, P. W. & Rao, D. (2012). On the self-stigma of mental illness: Stages, disclosure, and strategies for change. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 57(8), 464-469
- Daskolia M., Kynigos C. & Makri K. (2015). Learning about Urban Sustainability with Digital Stories: Promoting Collaborative Creativity from a Constructionist Perspective. *Constructivist Foundations*, 10(3), 388-396. Ανακτήθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από <http://bit.ly/2tncKAZ>
- Firman J. & Gila A. (2010). *A Psychotherapy of Love: Psychosynthesis in Practice*. New York: State University of New York Press
- Gruenhagen, L. M., & Whitcomb, R. (2014). Improvisational practices in elementary general music classrooms. *Journal of Research in Music Education*, 61(4), 379-395
- Gruenhagen, L. M. (2017). Developing Musical Creativity through Reflective and Collaborative Practices. *Music Educators Journal*, 103(3), 40-45
- Hipes, C., Lucas, J., Phelan, J. C. & White, R. C. (2016). The stigma of mental illness in the labor market. *Social science research*, 56, 16-25
- Koutsoupidou, T. & Hargreaves, D. J. (2009). An experimental study of the effects of improvisation on the development of children's creative thinking in music. *Psychology of Music*, 37(3), 251-278
- Lapidaki, E. (2007). Learning from masters of music creativity: Shaping compositional experiences in music education. *Philosophy of Music Education Review*, 15(2), 93-117
- Nettl, B., Wegman R. C., Horsley, I., Collins, M., Carter, S. A., Garden, G., Seletsky, R. E., Levin, R. D., Crutchfield, W., Rink, J., Griffiths, P. & Kernfeld, B. (2001). *Improvisation. Grove Music Online. Oxford Music Online*. Oxford: Oxford University Press. Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2017 από <http://bit.ly/2liRRAU>
- Palfrey, J. & Gasser, U. (2008). *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books
- Whitcomb, R. (2013). Teaching improvisation in elementary general music: Facing fears and fostering creativity. *Music Educators Journal*, 99(3), 43-50